

7. Сайтарпы Т. Право граждан на неприкосновенность частной жизни не имеет достаточного правового обеспечения // Новости сайта Центра исследования компьютерной преступности. – 21.01.2005. – Режим доступа: // <http://www.crime-research.ru/news/21.01.2005/1772>

8. Украина: потери от вирусных атак в первом полугодии 2004 г. составили около 45 млн. евро. // Новости сайта Центра исследования компьютерной преступности. – 30.07.2004. – Режим доступа: <http://www.crime-research.ru/news/30.07.2004/1320>.

УДК 343.131

**ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**
Л.В. Карабут

Дано визначення і здійснено аналіз функціонального призначення кримінально-процесуальної діяльності. Обґрунтовано перелік функцій, що їх кримінально-процесуальна діяльність виконує у суспільстві.

Ключові слова: кримінально-процесуальна діяльність; функціональне призначення; цілі; функції.

Дано определение и осуществлен анализ функционального назначения уголовно-процессуальной деятельности. Обоснован перечень функций, осуществляемых уголовно-процессуальной деятельностью в обществе.

Ключевые слова: уголовно-процессуальная деятельность; функциональное назначение; цели; функции.

There were made the determination and the analysis of the functional setting of criminal-judicial activity. There numbers of functions that is carries out by the criminal-judicial activity in society are grounded.

Key words: criminal- judicial activity; functional setting; aims; functions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування кримінально-процесуального законодавства, яке то активізується, то знову затихає, не може бути ефективним без з'ясування у рамках юридичної теорії питання про те, яким є функціональне призначення кримінально-процесуальної діяльності. Ігнорування даного питання у теорії кримінального процесу може призвести до ухвалення неякісного кримінально-процесуального закону в цілому, або окремих його частин. З'ясування питання про функціональне призначення кримінально-процесуальної діяльності як одного із різновидів державної діяльності є чинником, що може посприяти забезпеченню стабільності прийнятих законів та ефективності їхнього застосування. Дослідження даного питання здатне посприяти започаткуванню у вітчизняній теорії кримінального процесу

циклу наукових публікацій, присвячених функціональному призначенню кримінально-процесуальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання, винесене у заголовок цієї статті було предметом досліджень у процесуальній теорії. Особливо активно це питання у останні роки досліджувалося у російській юридичній літературі, що пов'язано із врегулюванням функціонального призначення кримінального процесу Російської Федерації у новому Кримінально-процесуальному кодексі (далі – КПК) цієї держави. Серед авторів фундаментальних робіт, присвячених дослідженню призначення кримінального процесу, слід виокремити А.О. Козявіна, О.Д. Бойкова, В.Т. Томіна, П.С. Елькінд, І.Б. Михайловську. У вітчизняній теорії кримінального процесу спеціальних досліджень призначення діяльності у кримінальних справах не здійснювалося, а окремих аспектів торкалися В.Г. Гончаренко, В.С. Зеленецький, М.А. Погорельський, Л.М. Лобойко та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для того аби отримати достовірний результат дослідження предмету, обраного для цієї статті, необхідно виконати такі завдання: 1) дослідити співвідношення понять "призначення", "функції", "цілі", "завдання" кримінально-процесуальної діяльності; 2) дати визначення поняття "призначення кримінально-процесуальної діяльності", здійснюваної на підставі КПК України; 3) сформулювати перелік функцій кримінально-процесуальної діяльності, котрі вона виконує у суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Недостатня розробленість питання щодо функціонального призначення кримінально-процесуальної діяльності у теорії кримінального процесу Російської Федерації призвела до того, що ухвалений у 2001 році КПК РФ, будучи досягненням демократичної думки, не зміг уникнути вад, у тому числі й концептуальних, про що свідчить динаміка змін і доповнень, уже внесених і тих, що продовжують вноситися, до нового закону. Процедура кримінального процесу, запропонована законодавцем, стикнулася із теоретичним нерозумінням і навіть відторгненням деяких концептуальних положень нового КПК, серед яких і призначення процесу¹.

У російській процесуальній літературі після запровадження у КПК РФ 2001 року терміну "призначення" питання про співвідношення його з термінами "мета", "завдання" є вкрай спірним.

---

¹ Див. Козявін А.А. Социальное назначение и функции уголовного судопроизводства : монография / А.А. Козявин. - М.: Юрлитинформ, 2010. - С. 3.

Одні автори доволі скептично сприйняли появу у КПК 2001 року терміну "призначення" замість "завдання", що застосовувався у КПК 1960 року, як такий, що не відображає цілеспрямований характер кримінально-процесуальної діяльності¹.

Другі дотримуються точки зору, що мета виражає спрямованість провадження у конкретній кримінальній справі, а завдання характеризують функціональну логіку провадження в усіх кримінальних справах як галузі державної діяльності².

Треті заперечують розмежування цілей і завдань як філософських категорій³.

Стаття 6 КПК РФ призначенням кримінального судочинства закріпила: 1) захист прав і законних інтересів осіб та організацій, які потерпіли від злочину; 2) захист особи від незаконного і необґрунтованого обвинувачення, засудження, обмеження прав та свобод (ч. 1). При цьому кримінальне переслідування і призначення винним справедливого покарання у Російській Федерації тією ж мірою відповідають призначенню кримінального судочинства, що й відмова від кримінального переслідування невинних, звільнення їх від покарання, реабілітація кожного, хто був незаконно підданий кримінальному переслідуванню (ч. 2).

Як бачимо, у такій трактовці призначення кримінального судочинства у Російській Федерації дійсно більше нагадує його завдання або цілі. І то, завдання (цілі), що мають досягатися у межах кримінально-процесуальної діяльності, тобто у межах провадження у кримінальній справі.

Розробники нового КПК України у різних його проєктах по-різному вирішують питання щодо правової регламентації завдань чи призначення кримінального провадження.

Так, автори проєкту КПК України, що перебуває на розгляді у Верховній Раді України під реєстраційним номером 1233⁴, у статті 2 сформулювали п'ять завдань кримінального провадження, серед яких чотири є схожими за змістом на призначення російського кримінального судочинства: 1) охорона прав та свобод фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави, яким заподіяно шкоду злочином;

¹ Бойков А.Д. Суд. Скорый, да не очень. Правый, но не совсем. Милостивый, равный для всех?.. / А.Д. Бойков // Российский судья. - 2002. - № 9. - С. 4-15.

² Томин В.Т. Понятие цели советского уголовного процесса / В.Т. Томин // Томин В.Т. Избранные труды. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. - С. 47.

³ Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. - Л.: Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1976. - С. 38.

⁴ Проект Кримінально-процесуального кодексу України, внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами В.Р. Мойсиком, І.В. Вернидубовим, С.В. Киваловим, Ю.А. Кармазініним (реєстраційний № 1233 від 13 грудня 2007 року) // http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115

2) викриття осіб, які вчинили злочини, притягнення їх до відповідальності та призначення їм справедливого покарання; 3) захист особи від безпідставного і незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, 4) засудження, захист фізичних та юридичних осіб від порушення чи обмеження їх прав, свобод та охоронюваних законом інтересів.

У проекті КПК України, підготовленому Робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права¹, врегульоване призначення Кримінального процесуального кодексу України (ст. 1), а не кримінального процесу як діяльності. Під призначенням КПК автори проекту розуміють встановлення порядку кримінального (досудового і судового) провадження щодо кримінальних правопорушень та інших діянь, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

І в одному і в другому проектах КПК України, так само як і у КПК РФ, незалежно від того мова йде про призначення чи про завдання кримінального процесу (діяльності, провадження, законодавства), мається на увазі те, що має бути досягнуто під час провадження у кримінальній справі. Тобто фактично – про цілі кримінально-процесуальної діяльності "усередині" кримінальної справи².

Кримінально-процесуальна діяльність як об'єкт може бути розглянута у двох режимах наукового аналізу: 1) стан; 2) функціонування. Перший передбачає дослідження властивостей об'єкта, другий – аналіз функцій³. У цій статті дослідимо таке поняття як призначення кримінально-процесуальної діяльності, тобто те, що розкриває значення (цілі, функції здійснення) цієї діяльності для суспільства, тобто режим її функціонування.

---

¹ Проект Кримінального процесуального кодексу від 10 грудня 2007 року, підготовлений Робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права. – К., 2007. – 157 с. // http://www.aau.edu.ua/up/docs/kpk_final.html

² Хоча у російській юридичній літературі цілі кримінального судочинства іноді формують як ті, що досягаються кримінальним процесом як системою, тобто у "зовнішньому суспільному середовищі". Причому, автори Курсу кримінального судочинства 2006 року видання вважають, що цілі кримінального процесу прямо чинним законодавством РФ не передбачені, але вишлюють із його положень; ними є: захист органами кримінального судочинства від злочинних посягань російської держави, її конституційного ладу, російського суспільства, людини і громадянина, його прав, свобод і законних інтересів, власності, громадського порядку і громадської безпеки, навколишнього середовища; забезпечення миру і безпеки людства (див. Курс уголовного судопроизводства : учебник : в 3 т. / Под ред. Михайлова. – Т. 1: Общие положения уголовного судопроизводства. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО "МОДЕК", 2006. – С. 32).

³ Див. Рой О.М. Исследования социально-экономических и политических процессов : учебник для вузов / О.М. Рой. – СПб.: Питер, 2004. – С. 98.

І.Б. Михайловська розглядає мету кримінально-процесуальної діяльності як сукупний набір цінностей, що є похідними від політичного режиму тієї держави, у якій діяльність функціонує. Учений виокремлює два рівні наукового пізнання категорії "мета судочинства": 1) мета на рівні функціонування усієї системи кримінальної юстиції (соціальне призначення) і 2) мета провадження у конкретній кримінальній справі¹. З такою позицією важко не погодитися. Єдине, що треба уточнити, так це те, що мета кримінально-процесуальної діяльності, "спрямована" назовні, є призначенням цієї діяльності для системи кримінальної юстиції та системи більш високого рівня – системи суспільства.

Визначити призначення кримінально-процесуальної діяльності означає визначити її зовнішні функції. Тут слід зауважити, що поняття "функції" є тісно пов'язаним із поняттям "цілі". Встановлені законом цілі кримінально-процесуальної діяльності визначають спосіб орієнтації на досягнення певного результату. Як правильно зазначає Ю.О. Тихоміров, "у широкому розумінні маються на увазі публічні функції (вид. Л.Л.)"². Оскільки кримінально-процесуальна діяльність є діяльністю публічною, то вона виконує публічні функції.

Кримінально-процесуальна діяльність як різновид державної діяльності програмується державою. Остання задає їй певні параметри (принципи, форму тощо) з тим, щоб здійснення цієї діяльності мало не аби які, а певні, корисні для суспільства результати.

У системі суспільних відносин кримінально-процесуальна діяльність і пов'язані із нею правовідносини є лише підсистемою. Але як і будь-яка система кримінально-процесуальна діяльність має виконувати певні функції, які б узгоджувалися із наслідками функціонування системи вищого рівня.

Структурно-функціональний аналіз, що має основою теорію соціальних систем Т. Парсонса та функціональний структуралізм Р. Мертон³, спирається на процеси рівноваги, стабільності та спрямований на дослідження механізмів, що забезпечують злагоду в суспільстві⁴. За Р. Мертоном, функція являє собою наслідки, що їх можна спостерігати, та які сприяють адаптації або пристосуванню даної системи у суспільстві⁵.

¹ Михайловская И.Б. Цели, функции и принципы российского уголовного судопроизводства (уголовно-процессуальная форма) / И.Б. Михайловская. – М.: Проспект, 2003. – С. 27-28.

² Див. Теория компетенции / Ю.А. Тихомиров. – М.: Издание г-на Тихомирова Ю.А., 2001. – С. 56.

³ Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – С. 658-659.

⁴ Философский энциклопедический словарь. – С. 659.

⁵ Кравченко С.А. Социология: парадигмы через призму социологического воображения. – М.: Экзамен, 2003. – С. 371.

Т. Парсонс виокремив соціальну підсистему суспільства – соціетальну спільність, до якої належать колективи з певними нормами, такі як державні органи, правові інститути. Дана підсистема виконує функцію інтеграції у суспільстві. Через правові норми упорядковуються відносини, що зменшує потенціал конфлікту. Коли ж конфлікт трапляється, його вдається владнати через правову систему. Т. Парсонс зазначив, що функція дозволяє з одного боку визначити важливість елементів усередині будь-якої системи, а з іншого – зрозуміти те, як сама система взаємодіє з оточенням¹.

Особливістю кримінально-процесуальної діяльності є те, що вона як система формується волею держави – через встановлення правил, котрі є обов'язковими для виконання усіма членами суспільства². Тому, звичайно, держава має пріоритети у формуванні призначення кримінально-процесуальної діяльності, що є корисним для усього суспільства. Правила, сформульовані державою, як відомо, є обов'язковими до виконання усіма членами суспільних відносин.

Призначення кримінально-процесуальної діяльності апіорі не може бути однаковим для усіх членів суспільства хоча б тому, що вони залучаються до участі у цій діяльності (якщо залучаються) у різних правових статусах: потерпілих, свідків, обвинувачених тощо. Більшість членів суспільних відносин взагалі ніколи не залучаються до участі у кримінально-процесуальній діяльності. Їм лише відомо, що остання здійснюється на благо усього суспільства і що у разі потреби державні органи вправі і зобов'язані залучити їх до участі у кримінальних справах. Тобто вплив кримінально-процесуальної діяльності на різних членів суспільства може бути і є різним. Але слід вказати на одну важливу особливість функціонального призначення кримінально-процесуальної діяльності. Не можна виділити якісь сильніші чи слабші аспекти цього призначення. Усі аспекти є рівнозначними у плані забезпечення суспільної злагоди і суспільного порядку засобами кримінально-процесуальної діяльності.

На основі проведеного у цій статті дослідження можна зробити наступні **висновки**: 1) під функціональним призначенням кримінально-процесуальної діяльності треба розуміти її цільові публічні функції, що виконуються як однією із соціальних підсистем і роблять певний внесок у

---

¹ Кравченко С.А. Социология: парадигмы через призму социологического воображения. - М.: Экзамен, 2003. - С. 369-371.

² Рішення Європейського суду з прав людини, які згідно із ч. 2 ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 року "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" українські суди повинні застосовувати при розгляді справ як джерело права, також стають джерелами права за волею законодавця (держави). Бо саме держава Україна спочатку визнала юрисдикцію ЄСПЛ, а потім законодавчо закріпила його Рішення як джерела права.

забезпечення нормального функціонування суспільства; 2) функціональне призначення кримінально-процесуальної діяльності утворюють такі її функції: соціальна, політична, правова, кримінологічна, економічна, культурна, виховна.

Тема функціонального призначення кримінально-процесуальної діяльності є доволі об'ємною. Тому для її повного опрацювання, звичайно, потрібно здійснювати подальші дослідження. Останні є доцільними за такими **напрямами наукових розвідок**: 1) аналіз змісту кожної із функцій кримінально-процесуальної діяльності; 2) дослідження можливостей виконання кримінально-процесуальною діяльністю інших функцій, крім тих, що зазначені у цій статті.

УДК 343.1

О.О. Смуригін

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК РІЗНОВИД ПРАВАЗАСТОСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглядаються окремі теоретичні аспекти здійснення правозастосовчої діяльності в кримінальному судочинстві і особливості такої діяльності, визначаються критерії застосування норм кримінального права, формулюються пропозиції щодо визначення поняття правозастосування в межах кримінального судочинства

Ключові слова: кримінальний процес, реалізація права, правозастосування, стадії правозастосовчої діяльності, застосування кримінально-правових норм, особливості.

Рассматриваются отдельные теоретические аспекты осуществления правоприменительной деятельности в уголовном судопроизводстве и особенности такой деятельности, определяются критерии применения норм уголовного права, формулируются предложения относительно определения понятия правоприменения в рамках уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: уголовный процесс, реализация права, правоприменение, стадии правоприменительной деятельности, применение уголовно-правовых норм, особенности.

Some theoretical aspects of realization of the law enforcement in criminal court proceedings and peculiarities of such activity are considered. The criteria of application of the criminal standards are determined. The suggestions relative the definition of such term as enforcement within the criminal court proceedings are formulated.

Key words: criminal trial, realization of law, law enforcement, stages of law enforcement activity, using of criminal and legal norms, features.

Встановлення правових норм ніколи не було самоціллю. Право створюється для того, щоб воно практично впливалося в життя, щоб до-